

Vojna.

JOSIP ZEMLJIČ.

učitelj in c. kr. rez. poročnik † 1. oktobra 1917.

V gradu Strechau pri Rottenmannu ga je dohitela nesrečna usoda, ki ga je nemilo preganjala od začetka vojne sem. Na laški in rumunski fronti je srečno kljuboval besnečim viharjem usode sovrane, a ji podlegel tem žalostnejšim načinom v domačiji.

Ravnokar je deloma okreval od nevarne bolezni, ki si jo je bil nakopal na rumunskem bojišču. Imel je nastopiti večtedenski dopust. Dovoljenje v žepu, sreč radostipolno s svojimi ljubimi in dragimi po tako dolgi odsotnosti — a krogla, sprožena po skrajni in neodpustljivi neprevidezni in lahkomišelnosti lastnega tovariša, uniči mahoma krasno vizijo — in koščena žena ga molče pozdravlja...

Dolgotrajna in mučna operacija je bila brezuspešna; krogla je raztrgala mozeg hrbtnice — in v cvetu mladosti je bilo uničeno življenje vrlega sina, ki je delal ljubim starišem le veselje, končano življenje izvrstnega narodnega učitelja, ki je sejal zlata klena zrna v nežna srca ljubljene slovenske mladine, življenje junškega častnika, spoštovanega in ljubljenegega od moštva in kolegov, življenje predragerega, zvestega prijatelja. Njegov plemeniti značaj se najlepše zrcali v poslednji volji, ko prosi brata, nadporočnika Milana, naj vse potrebno ukrene, da ne bi imela nezdoda neprijetnih posledic za provzročitelja.

Josip Zemljč, najmlajši sin nadučitelja Jos. Zemljča pri Dev. Mar. v Brezju blizu Maribora, se je rodil v Olimju leta 1892. Z odliko je maturiral leta 1912. na mariborskem učiteljskem, kjer je tudi napravil drugi izpit. Z idealno vneto je bil nastopil svojo prvo službo v Selnici ob Dravi. V kratkem času svojega delovanja si je pridobil ljubezen učencev, zaupanje staršev in šolskih oblasti ter vsled svojega odkritega značaja zvesto prijateljstvo tovarišev. Vзаjemno z blagopokojnim tovarišem Mirkom Kovačičem je vključ raznim zaprekam navdušeno in z veliko požrtvovalnostjo oral ledino narodnega polja; bil je soustanovitelj selniškega »Sokola«. Da je bil zaveden in delaven ud učiteljskih organizacij, je samobesbi umevno.

Vojske glas usodepolnega leta 1914. je tudi njega pozval pod orožje — začela se je doba križanega trpljenja. Svoje vojaške doživljanje verno slika v jako zanimivih dnevnih zapisih. Koliko raznega gorja je pretrpel revež v teh viharjih letih! V triglavskem pogorju ga smrtno varno poškoduje plaz, ravno ko se vrača po vročih bojih na kratek dopust; na doberdolski planoti se ga loti rumenica, ob Putni mu izpodjeda zdravje zavrata malarija; v domači deželi mu pretrga nit življenja krogla neprevidega tovariša. Koliko nad, koliko lepih načrtov je uničila kruta usoda! V krvavi jutranji zarji našega velikega dne — tako željno pričakovanega — je utrnila njegova zvezda! Le ena želja se mu je bila izpolnila — »v zemlji domači, da truplo leži«. Zemljski ostanki blagopokojnika so bili prepeljani iz vojaške bolnišnice v Gradcu na pokopališče v Pobrežju pri Mariboru. Bodi mu lahka zemljica domača! Blag mu spomin!

Pavel Flerč:

Enotna šola.

Že nekaj časa sem poudarjam potrebo orientacije v novodobnih šolskih in vzgojnih potrebah in »Popotnik« prinaša že par let članke, ki skušajo to orientacijo spraviti v sistem in tako buditi zanimanje za vprašanja. A tam, v pedagoško-znanstvenem glasilu je to mogoče le s tega stališča, potrebni pa so nam tudi obči poljudni pregledi, kakršnega nameravam podati v naslednjem na tem mestu.

Med vsemi posebnostnimi zahtevami (delovna šola, socialna vzgoja, umetniška vzgoja, nacionalna vzgoja itd.), ki se obračajo do šole in vzgoje največ le enostransko in z lastnega videka, je po vsebini najboljše zahteva enotne šole, ki vsebuje takorekoč vse posebnostne zahteve. V svojem poročilu o bodoči vzgoji (»Popotnik« l. 1916—1917) sem obračal ravno tej zahtevi posebno pozornost ter razmotril različne zagovore in ugovore. Potrebno se mi zdi tudi na tem mestu, da v velikih potezih podam pojem enotne šole ter temu priklopim nekatere tipe takega šolstva, ki govori prvo besedo vsepovsod, kjer se

razpravlja danes o šolski reformi. Za nas res ni nujno, da se priklopimo brezpogojno temu ali onemu tipu, da prevzamemo to ali ono idejo, važno pa je, da si priredimo lastni, našim razmeram in potrebam odgovarjajoči reformni načrt za naše šolstvo; za to pa je tudi važno, da se ozremo po svetu in si iščemo prilik in ugotovljenih znanstvenih utemeljitev zunaj domačije. Kot mal, v svojem ustroju bolj enoten narod niti ne čutimo tako zelo razlik v splošni vzgoji narodovi in nam je lažje zediniti se na enoten, splošnim potrebam ugaajoči tip. A v raznoterosti takih tujih si iščemo zrnca za domači. Tako tudi iz splošne zahteve enotne šole.

Ime samo pove, da gre tu zlasti za enotnost v šolstvu. Ravno te »enotnosti« pa si ne smemo predstavljati kot nekako uniformiranje šolstva, stisnjeneja v ozkost enakosti v proizvajanju in v enakosti zunanosti. Enoten je načelni smoter: nuditi vsakemu otroku vsega naroda brez razlike nastan in gmotno ter socialno stališče njegovih staršev izobrazbo, ki jo zahteva njegova nadarjenost. Z ugotovitvijo tega smotra spoznamo takoj, kje in proti čemu se bje načelni boj. Nečemo več, da bi se posvečali višjim študijem lahko le otroci, katerih starši zmorejro stroške za tak študij; nečemo, da se spravljajo tako otroci po protekciji in potom raznih zasebnih zavodov, ki rinejo otroke naprej z vsemi mogočimi sredstvi, do boljšega kruha le zato, ker so to otroci staršev višjega socialnega stališča, brez ozira na to, ali so ti otroci tudi dovolj zmorni ali vsaj enako zmorni, kakor otroci ubožčevi, ki navzlic svoje nadarjenosti nimajo prilike, da bi upotreabili to nadarjenost v svojo višjo izobrazbo. Hočemo pa, da se lahko posveti vsak potom skupnega, javnega in istega šolstva poklicu, za katerega ga usposablja njegove duševne zmožnosti. Geslo enotne šole je: Za vse sposobne prosto pot! — in v tem geslu in v gorenjem smotru je enotnost. Sposobne, za katere se zahteva prosta pot, pa določi strog izbor, ki tako izloči iz višjih šol vse nezmožne in ves protekcijski balast.

Na podlagi tega enotnega smotra pa se razvijajo za posamezne duševne sposobnosti in poklicna nagnenja najpestrejšje zahteve v zunanjem ustroju šolstva in vzgojstva. Tu sem spadajo: obvezne kmetijske in obrtne nadaljevalne šole, trgovske nižje in višje šole — torej vse panoge, ki izobrazujejo za razne stanove. Za splošno deklško izobrazbo se zahteva vzgoja k materinstvu, gospodinjstvu, narodnem gospodarstvu, mladinski oskrbi, pouk v ročnih delih itd.

V splošnem razgovoru ne smemo prezreti še ene zahteve, ki je važna za narode, katerih posamezni člani so različni po veri; to je zahteva simultane šole; t. j. vsi otroci brez razlike na vero polhajajo isto šolo, ki prevzema namesto verskega pouka moralni pouk, verstvo pa ostane zasebna zadeva posameznih cerkvenih družb. — Da obsega enotna šola tudi zahteve učiteljstva, njegovega stališča in njegove izobrazbe, mi pač ni treba še posebe poudarjati, marveč opozarjam tozadevno zlasti na podrobni načrt o preustroju šolstva in vzgoje, kakor ga je izdelalo v Avstriji društvo »Svobodna šola« na Dunaju in ga je priobčil v lanskem svojem letniku pri nas tudi »Popotnik«.

V nadaljino kratko informacijo navajam rajši nekaj tipov enotne šole.

I. Frankfurtski tip:

1. Osnovna šolna obča ljudska šola (za vse otroke brez razlike);
2. Ljudska šola in njeno nadaljevanje (splošna nadaljevalna šola, event. nižja strokovna, obrtna šola);
- Realna šola (in srednja strokovna šola, tehnična, trgovska...);
3. Visoka šola (tehnika in vseučilišče s priklopljenimi strokovnimi visokimi šolami: umetniška akademija, visoka obrtna, trgovska... šola).

Ta načrt nam v naših razmerah ne more biti dovolj jasen in tem tudi ne odgovarja; tudi splošno je dodanes malo upoštevan.

II. Berlinski tip:

1. Osnovna šolna obča ljudska šola (celotno osemletna) in iz nje za nadarjene možni prehod v srednjo šolo (po 6 letih);
2. Triletna nižja srednja šola;
3. Triletna višja srednja šola;
4. Visoka šola.

Zadnje tri stopnje obsegajo vse strokovne šole in v nje lahko vstopi iz osnovne obče ljudske šole vsakdo tudi še pozneje kot po 6 letih, če je duševno dovolj razvit. Osemletni osnovni šoli sledi triletna obvezna nadaljevalna šola.

III. Langov tip:

1. Štiriletna ljudska šola;
2. Štiriletna splošna šola s svobodno pripravo za višjo stopnjo (temeljna akomodacijska okvirna priprava);
3. Štiriletna srednja šola za zmožnejšo deco (progimnazij, realni gimnazij, realka, trgovska akademija in druge akademije, obrtna, vojaška, rudarska, gozdarska...);
4. Štiriletna nadaljevalna šola za manj nadarjene (nadaljna šola obrtna, rokodelska, trgovska, gospodarska (poljedelska), za deklice gospodinjstva...);
5. Visoka šola znanstvena (vseučilišče, tehnika, obrtna visoka šola, poljedelska, trgovska, orientalna akademija...); Ta je nameščena na 3. stopnjo.
6. Laika visoka šola, namenjena širšim narodnim slojem z možnostjo prehoda na znanstveno visoko šolo (za izumiteljske praktike).

Opiraje se zlasti na poslednji tip, je priredil načrt v letošnjem letniku lista »Komensky« neimenovan pisec pod naslovom »Vice svetla!« prispevek k reformi avstrijske šole s posebnimi ozirom na reorganizacijo »meščanske« šole, t. j. tiste, ki nudi največ prilik za splošno izobrazbo naroda in tvori s temeljno (ljudsko) šolo podlago za nadaljno strokovno in znanstveno izobrazbo. Ker je to poudarjeno načelo za preustrojitev šolstva za namenom širše splošne narodne izobrazbe pravilno, podajam del izvajanj iz tega članka za informacijo v naslednjem dobesedno. Pripominjam pa, da se rabi v izvajanju ime »meščanska šola« kot dosedaj navadno nazivanje.

Meščanska šola bi se morala povsem preustrojiti in se skrajza izgraditi na račun nižjih srednjih šol. Od današnje meščanske šole bi ne ostalo mnogo: niti ime, niti smoter, niti osnova, niti doba šolskega obiska. Nova splošna šola (ljudska, pripravljajna, narodna?) bi se globoko dotikala šolske organizacije in praktičnega življenja. Bila bi to šola, enaka današnji srednji šoli, a z bolj vzgojnim obsegom in s skrbnejšo predelano, utilitarističnejšo in zagrušenejšo razsežnostjo; šola, posvečena materinskemu jeziku, domačim in novim evropskim ter kulturnim dogodkom vobče, zemljepisju zlasti s stališča narodnega gospodarstva, praktičnemu prirodnoznanstvu, telesni izurjenosti in ročnim izvedenostim v službi duševnega pouka; šola za splošno življenje, za izobrazbo srednjega in malega človeka, šola, ki bi vadila telesnih del, ki bi izobrazevala dečke in deklice, da se opirajo povsem na sebe, se ne čudijo ničemu, ne zavračajo ničesar, se ne umikajo pred neuspehi ter se, zvesti vsemu razumnemu in prirodnemu, izkušajo v dobrem, lepem in plemenitem.

Šola, ki bi vzgajala take ljudi, bi se dala pretvoriti iz današnje šole, neprimerno nazivane »meščanske«, razširjene z enim razredom in naprej izpopolnjene v zvezi z izpremembo učiteljske izobrazbe.

Učiteljstvo bi vzišlo iz enotne srednje šole (8razr. realka ali realna gimnazija), študiralo 2—3letni pedagoški kurz na vseučilišču in imelo najmanj enoletno učno prakso na javni ljudski šoli — tako bi dovršil učiteljski pripravniki za ljudsko šolo svoj študij v 22. do 24. svojem letu. — Po triletni praksi, enoletnem višjem pedagoškem tečaju in posebnem izpitu na modroslovni fakulteti (pri dobrem uspehu tečaj na državne stroške) bi bil učitelj usposobljen za pouk na meščanski šoli.

Presoja sposobnosti ne bi se opirala le na sodbo nadzornikovo, temveč zlasti na sodbo tročlene izpraševalne komisije po (nekoliko)dnevni hospitaciji in nadzorovanju razreda, v katerem je kandidat vsaj dve leti poučeval.

Posebni meščanski izpit naj bi se delil razen pedagogike in higijene na štiri skupine:

- I. Materinski jezik (izvirnik navaja »češčino«), zgodovina (prirodopis), zemljepis, nemščina (ali kateri drugi moderni jezik);
- II. Materinščina (oblikoslovje in risanje), zemljepis (zgodovina), prirodopis (fizika in kemija) in moderni jezik (ali nemščina);
- III. Prirodoslovje (= fizika in kemija), prirodopis, matematika (zemljepis) in nemščina (drug moderni jezik);
- IV. Slikanje in risanje, oblikoslovje in matematika, vsaj tri ročnosti (= pisanje, stenografija, telovadba, ročna dela, godba, strojepisje) in moderni jezik (ali nemščina).

Vsaka skupina se lahko poljubno kombinira s »stranskim« predmetom ene skupine ter dopolni (neobvezno) s kako ročnostjo in z naukom o poljedelstvu (za te, ki bi se odločili za deželo). Neobvezni bi bili posebni izpiti za tiste, ki bi se po-

tegovali za voditeljsko mesto; pri njih bi se oziralo na splošne znanosti, vzgojne in organizacijske zmožnosti. Izprašani bi bili obenem tudi kot kandidati za nadzorniška mesta.

Razen voditeljev bi bili na teh meščanskih šolah še štirje ali pet učiteljev in veroučitelj, po okolnostih še pomožni učitelji in na kvedukačnih šolah tudi pomožne učiteljice, a vsi razen voditelja naj imajo največ po 24 ur na teden. Poučevanje nemščine (moderna jezika) naj se nagradi posebe. Otrok bodi od 35—40, knjige in učni pripomočki za vse prosti.

Ob koncu navajam še piscevo razdelitev ur za posamezne predmete in razrede, ker nam ta prav pregledno kaže zahtevo po napredku:

Predmet	I. II. III. IV.			
	razred			
1. Praktični moralni pouk	—	—	1	1
2. Verouk	2	2	1	—
3. Temeljno vzgojeslovje	—	—	—	—
4. Materinščina	4	3	3	3
5. Zgodovina	1	1	1	1
6. Zemljepis	1	1	1	1
7. Državoznanstvo	—	—	—	1
8. Prirodnoznanstvo (ppis in pslovje)	2+2	2+2	3+3	2+2
9. Računstvo in knjigovodstvo	3	3	3	3
10. Merjenje in oblikoslovje	1	1	1	1
11. Risanje in skiciranje	1	1	1	1
12. Prostorčno risanje	3	3	3	3
13. Pisanje in brzopis	1	1	1	—
14. Stenografija in strojepisje	—	1	1	2
15. Petje (godba)	1	1	1	1
16. Telovadba	2	2	1	1
17. Nemščina	3	3	3	3
18. Angleščina (ruščina)	2*	2*	2*	3*
19. Deška (ženska) ročna dela	1*	1*	1*	1*
Tedensko	27	27	27	27
	+3*	+3*	+4*	+4*

* = neobvezno.

Iz tega malega konkretnega odlomka je razvidna smer, v kateri se načrti nasplošno gibljejo in kaj obravnavajo. S tega videka priobčujem tudi to skico. A pomniti moramo vedno: ne zunanjo, st. kiločijo novo šolo od stare, so poglavitno; poglavitni je duh, svobodni in vsem pravični duh enotnosti, ki zavrača v vzgoji policijski šolski sistem, uniformiranost v pouku in stanovsko protekcijo za učence. Na to stališče moramo pri reformi šolstva stopiti tudi mi in se zavdati, da reforma, ki začenja pri sebi, je prvi korak k splošni reformi.

Glasovi o podržavljenju ljudskega šolstva in o ljudskem šolstvu sploh.

Zbira Iv. Šega.

Die Schule ist ein Politikum.

Sicer vem, da sem se lotil dokaj ne-hvaležne in tudi težke naloge, zbirati glasove, ki se porajajo o podržavljenju ljudskega šolstva in o ljudskem šolstvu sploh v naši Avstriji in sicer hočem zbirati tu glasove, ki prihajajo v avstrijskih političnih listih, ker smo vsi prepričani, da gremo naglim korakom v neko sicer nejasno, a vendar tako bodočnost, ki bo v temelju preuredila in preosnovala ves ustroj sedanjega našega življenja ne le v političnem, temveč tudi v gospodarskem in socialnem — v prvi vrsti pač v duševnem življenju, ne le Avstrijskega v ožjem pomenu, temveč lahko trdim svetovnega ustroja... Da bo pa ta slika tem popolnejša, prosim vse kolege in kolegice, ki so dobre volje, da mi priskočijo na pomoč in sicer s tem, da mi pošljejo izrezke takih člankov, ki se tičejo šolstva v gorenjem smislu, povdarjam pa še vnovič, da le iz političnih listov katerega si bodi jezika. Za vsak prispevek iskrena hvala že sedaj.

I.

Praška »Bohemia« objavlja v svoji 233. številki dne 25. avgusta t. l. članek »Verstaatlichung der Volksschule«, glaseč se:

L. 1774. pod vlado velike cesarice Marije Terezije je bil uveljavljen prvi avstrijski ljudsko šolski zakon proti protestu klerikalcev in fevdalcev. Za vzrok tega zakona se navaja »dass die Erziehung der Jugend beiderlei Geschlechtes als die wichtigste Grundlage der wahren Glückseligkeit der Nation ein genaueres Einsehen erfordere und von einer guten Erziehung und Leitung in den ersten Jahren die ganze künftige Lebensarbeit aller Menschen und die Bildung des Gemüths und der Denkart ganzer Völkerschaften abhängen« — in zakonu je zahteval, da mora imeti nadzorstvo in vodstvo vsega šolstva in vzgoje edino le država v